

החידוש היומי

חידוש יומי בדף היומי

דין 'לא תתגודדו' בקריאת בני הכפרים ביום הכניסה

בגמרא במסכת יבמות (יג): הקשה ריש לקיש לרבי יוחנן על דין המשנה (מגילה ב.): מגילה נקראת באחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר - איקרי כאן "לא תתגודדו" (דברים יד א) - לא תעשו אגודות אגודות.

ובהמשך הסוגיא (יד.) נחלקו אבבי ורבא אימתי עוברים על איסור לא תתגודדו, שלדעת אבבי היינו דוקא בשתי בתי דינים בעיר אחת, אבל שתי בתי דינים בשתי עיירות אין בהם משום לא תתגודדו. ודעת רבא, שאף באותה העיר אין בשתי בתי דינים משום לא תתגודדו, אלא רק כשבאותו הבית דין מקצתם מורין כבית שמאי ומקצתם כבית הלל.

והקשו התוספות (ד"ה כי אמרין): ואם תאמר, מה תירץ ממגילה, דבעיר אחת היו קורין לבני העיר בי"ד ולבני כפרים היו מקדימים ליום הכניסה. דהיינו שהרי הם כשתי בתי דינים באותה העיר שעב"פ לדעת אבבי אסורה החלוקה מדין לא תתגודדו, וכיצד מתפלגים בני העיר מבני הכפרים. [והריטב"א במגילה (ב.) הוסיף: שבשלמא מה שכרכים קוראים בט"ו ועיירות בי"ד, אין זו קושיא, שכן הווי כשתי בתי דינים בשתי עיירות שלכולי עלמא אין בהם משום לא תתגודדו, אך בני עיירות ובני כרכים הקוראים באותה העיר בזמן חלוקה, קשה מדוע אין זה בכלל 'לא תתגודדו'].

ויישבו התוספות בשם הרב רבי חיים הכהן, שבירושלמי מוכח שבני הכפרים היו קוראים את המגילה בעירם, ואם כן נמצא שהקריאה של בני העיר ובני הכפר אינה באותה עיר - והרי זה כשתי בתי דינים בשתי ערים שאפילו לדעת אבבי אין בכך משום 'לא תתגודדו'. והרא"ש (פ"א סימן ט) כתב לחלוקה על דעת רבי חיים הכהן, ולדעתו קריאת המגילה לבני העיר ולבני הכפר מקצתם בי"ד ומקצתם ביום הכניסה הרי היא כבית דין אחד בעיר שמקצתו כב"ה ומקצתו כב"ש, שאפילו לדעת רבא יש בו משום לא תתגודדו.

ישוה הרא"ש שאין לא תתגודדו כשהכל מודים שכן יש לנהוג וביאור הקה"י

ולכן מיישב הרא"ש את עיקר קושיית התוספות באופן אחר: לא קרינן ביה לא תתגודדו, כיון דלא עבדי הכי משום פלוגתא אלא שהמקום גורם. ואם היה בן מקום זה הולך למקום אחר היה עושה כמותם, הילכך לא מיחזי כב' תורות. [ושו"ב כתב הרא"ש בתשובתו השניה כיישוב התוספות].

ואמנם יש להעיר, כי בשלמא לדברי התוספות נמצא שמחלוקת אבבי ורבא והחילוקים שבין עיר אחת לשתי עיירות יש בהם משום יישוב על קושיית ריש לקיש ממגילה. משא"כ לפי יישוב הרא"ש נמצא שחילוק הגמרא בין שתי בתי דינים לבית דין אחד ובין שתי עיירות לעיר אחת, אין בו משום תשובה על קושיית ריש לקיש ממגילה, ואילו התשובה האמיתית על קושיית ריש לקיש כלל לא נידונה בגמרא. ואם כן מדוע באמת לא השיב רבי יוחנן לריש לקיש על תשובתו. ובאמת כבר עמד על הערה זו הרא"ש עצמו, וכתב: ואע"פ שריש לקיש הקשה לרבי יוחנן במגילה, רבי יוחנן לא חשש להשיבו, משום דלא חשיב ליה כשתי תורות מטעמא דפרישית.

בביאור סברת הרא"ש כתב מרן הקה"י (כתבי קה"י, יבמות סימן יח) שהו כדרך שלכהן יש מצות יתירות, וכי נבוא לדון שבקיומם יש משום התגודדות, הלא פשוט שהישראל מודה שהכהן צריך לעשות כן, ואילו הכהן מודה שהישראל אינו צריך לעשות כן אלא כדינו. והכי נמי במגילה, כיון שהכל מודים שבני העיר צריכים לקרוא בזמן זה, ובני הכפרים מקדימים ליום הכניסה - אין בכך משום התגודדות. וענין התגודדות הוא דוקא כשכל אחד סובר שכמעשהו כך הדין, ושגם שאר כל אדם צריכים לעשות כמותו.

עפ"ז דקדק הקה"י מדברי הרמב"ם כדעת הרא"ש, שכן הרמב"ם מסיים בטעם דין 'לא תתגודדו': שדבר זה גורם למחלוקות גדולות בישראל, ע"כ. וסברא זו ממעטת כמעט להדיא את חלוקת זמני המגילה בין אנשי העיר ואנשי הכפר, שכן בחילוק מנהגיהם אין חשש לגרימת מחלוקות בישראל - כיון שהכל מודים שכך דינם של אלו ודינם של אלו.

הוראת הגר"ח קניבסקי זצ"ל כשידוע שיש שני מנהגים

ומכח סברא זו שכל האיסור בלא תתגודדו הוא באופן שגורם הדבר למחלוקות גדולות בישראל, ושכל אחד סבור שהכל צריכים לעשות כדעתו, דנו האחרונים לומר שאפילו במקום שנחלקו בעיקר הדין - אם הדבר ידוע שיש בכך שני מנהגים, אין לחוש ללא תתגודדו. על פי זה כתב בדעת נוטה (הל' ציצית תשובה נד) בדין בחור אשכנזי מבני ליטא שאין מנהג אבותיו ללבוש טלית קודם הנישואין, ולומד בישיבה של בחורים מבני עדות המזרח שלפי מנהגם אף הבחורים לובשים טלית, ויש לדון אם ינהג כמנהג אבותיו או שלא יפרוש מן הציבור ויתעטף בטלית. וכן יש לדון להפך בבחור מבני עדות המזרח הלומד בישיבה של בני אשכנז, אם מותר לו לשנות ממנהג בני הישיבה ולהתעטף בטלית גדול כמנהג אבותיו. ויישב מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל ש"המנהג להקל דבזמנינו מצוי בכל ישיבה מכל המינים".

ובהערה שם (הערה 77) הביא המו"ל מה ששמע ממרן הגר"ח קניבסקי בשם חמיו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שבזמנינו אין בזה משום לא תתגודדו, מאחר דמצוי בכל מקום שיש אשכנזים וספרדים, ואף

'לא

תתגודדו'

בקריאת

המגילה

וכשידוע

שיש

מחלוקת

יום שני יח אדר ב

יבמות דף יד

להצטרפות לקבלת החידוש

a8843414@gmail.com

אם אירע שהוא יחידי - מכל מקום מאחר ומצוי שנמצאים, לא מקפידים על זה, כי כולם יודעים שיש מנהגים חלוקים.

פסק המשנה ברורה בבית כנסת שמקצתו מניחין תפילין בחול המועד ומקצתו לא

והנה במשנה ברורה (סימן לא סק"ח) כתב בשם אחרונים, בדבר מחלוקת הפוסקים אם מניחין תפילין בחול המועד או לא, שאין נכון שבבית הכנסת אחד קצתם יניחו תפילין וקצתם לא יניחו, משום איסור לא תתגודדו. ומלשונו משמע שמעיקר הדין אין בכך איסור לא תתגודדו אלא אך אין ראוי לעשות כן. וביאר רבי משה פיינשטיין זצ"ל (אגרו"מ או"ח ח"ה סימן כד אות ו) שאין בכך איסור 'לא תתגודדו' - משום דידוע לכולי עלמא שיש שני בתי דינים בעולם בענין זה, ומאחר שידוע שיש אנשים שמניחים תפילין ויש שאינם מניחים ליכא לאו ד'לא תתגודדו'. אלא שהאגרות משה מוסיף ונותן טעם בדבר שמכח המחלוקת נעשה הדבר כדבר הרשות, שהרי קודם שהוחלטה ההלכה יכול היה לקבל ההלכה כדעת זה או כדעת זה, ואף שבכל מחלוקת הוכרעה ההלכה כדעה זו או זו, הרי שבמחלוקת זו של הנחת תפילין בחול המועד, נראה שכל דעה מסכמת שיש חולקים ומכל מקום נראה להם יותר כדעתם, אך לא יכריעו כל אחד על חברו שהוא טועה מחמת דעתו.

ואמנם בדעת נוטה (הל' תפילין, תשובה תח, הערה 570) כתב בשם רבי חיים קניבסקי זצ"ל שדן לומר מכח הסברא הנ"ל דלא כהמשנה ברורה: דהיה מקום לומר דלא כהמשנה ברורה, והיינו דבחול המועד ליכא 'לא תתגודדו' כשחלק מניחים תפילין - כיון דכולי עלמא ידעי דאיכא מחלוקת אם מניחים תפילין בחול המועד.

חקירה בגדר ההיתר של 'שני בתי דינים' ובירור דעת הגר"ח

והוסיף שם הגר"ח שהרי זה כשני בתי דינים בעיר אחת - וביאור דבריו נראה, שיש לחקור בגדר ההיתר של 'שני בתי דינים', שאפשר לומר שכיון שהיו הוראת שני בתי דינים ממילא אין זה חשוב אגודות אגודות, רק כל אחד עושה כאגודתו, ורק כשאותה ה'אגודה' יש בה מחלוקת - אז חשוב הדבר לאגודות אגודות. אמנם, באופן אחר אפשר לפרש, שכשיש הוראת שני בתי דינים, אם כן אין כאן סתירה בהוראה אלא כך דעת אלו וכך דעת אלו, וכסברת הרמב"ם שכל דין 'לא תתגודדו' הוא באופן שהדבר מרבה מחלוקות בישראל, אך כשהוראתם של אלו ברורה והוראתם של אלו ברורה, בעצם הדבר שאין מסכימים בדעותיהם - אין משום לא תתגודדו.

ונראה שהגר"ח ביאר כדרך השניה, שהיתר שני בתי דינים הוא שכשהמחלוקת ברורה וידועה אין בכך את החסרון שבהתגודדות, ולכן אינו בכלל 'לא תתגודדו', ולכך דימה הגר"ח דבר זה לניהוג הנחת תפילין בחול המועד, שכיון שהכל יודעים שיש בכך מחלוקת אין לחשוש לדין 'לא תתגודדו', וכפי שהביא בשם הגריש"א לענין מנהג בני אשכנז ובני ספרד בלבישת טלית גדול קודם הנישואין.

ולפי זה היה נראה להוסיף, שעיקר יסודו של הרא"ש שאין משום 'לא תתגודדו' בניהוג בני הכפרים ובני העיר בקריאת המגילה בשני זמנים, כיון שאין חולקים זה עם זה, וכמו שביאר מרן הקה"י ששורש דין התגודדות הוא באופן המביא לידי מחלוקת - נלמד דין זה מחילוק הדינים שבין שני ערים לעיר אחת ובין בית דין אחד לשני בתי דינים, וכמו שביארו הגר"ח ו"הגריש"א, שכשהמחלוקת ידועה וברורה אין מקפידים על כך ואין הדבר מביא לידי מחלוקת.

ואם כן אפשר ליישב בכך הערת הרא"ש, שהקשה מדוע לא חשש רבי יוחנן להשיב לריש לקיש על קושייתו, ומדוע לא נחתה הגמרא ליישב במסקנת דבריה את הקושיא. ואמנם לפי מה שנתבאר - אדרבה, הגמרא בדבריה יישרה אף את קושייתו של ריש לקיש, כי אחר שחידשה את עיקר היסוד שיש חילוק בין בית דין אחד לשני בתי דינים, אשר שורש ההיתר הוא שאיסור התגודדות הוא רק באופן שגורם מחלוקות בישראל - ממילא ידעין בכ"ש שאין לאסור ניהוג בני הכפר ובני העיר, כיון שהכל מודים שכך דינם של אלו וכך דינם של אלו.

מקורו של המשך חכמה לסברת הראשונים מפסוק במגילת אסתר

לסיום, נציין לדברי המשך חכמה, אשר מצא מקור לדברי הגמרא ויישוב הראשונים ממקרא מפורש במגילת אסתר. דהנה כתוב במגילה (ט ל-לא) "וישלח ספרים אל כל היהודים... דברי שלום ואמת. לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם". ובגמרא בריש מגילה (ב). הקשו על דין כפרים המקדימים ליום הכניסה: מכדי כולוהו אנשי כנסת הגדולה תקינו, היכא רמיזא. ואמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן, אמר קרא "לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם" זמנים הרבה תקנו להם.

ובגמרא ביבמות (יג): הקשה ריש לקיש כיצד תקנו זמנים הרבה והא כתיב 'לא תתגודדו'. ופירשו הראשונים שכיון שהכל מודים דבני הכפרים מקדימים וקוראים ביום הכניסה אין בכך משום לא תתגודדו. וביאור סברתם, שרק באופן שדברי כל אחד הם שקר לדעת חברו אז יהיה מחלוקת גדול בישראל, ויעשו התורה כשתי תורות, אבל כאן שלדעת כל אחד עושה חברו כדין האמיתי, שוב לא שייך כאן לא תתגודדו.

עפ"ז ביאר המשך חכמה את לשון הפסוקים: "דברי שלום" - שיהיה שלום לכולם ולא מחלוקת, "ואמת" - שלדעת כולם עושה כל אחד כפי האמת, "לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם" - כדרשת חז"ל 'זמנים הרבה תקנו להם', כי מאחר וכולם עושים כפי האמת ממילא אין מחלוקת ביניהם ואין כאן חשש לא תתגודדו ויכולים לקיים את ימי הפורים כל אחד בזמנו.

"ואמנם

בדעת נוטה

כתב בשם

רבי חיים

קניבסקי

זצ"ל שדן

לומר מכח

הסברא

הנ"ל דלא

כהמשנה

ברורה,

שבחול

המועד ליכא

לא תתגודדו

בהנחת

תפילין"

החידוש היומי מוקדש

לזכר וטובת נשמתו
הגדולה של

מרן
רשכבה"ג
זי"ע

וכל בית ישראל יבכו את
השריפה אשר שרף ה'